Proceedings of International Conference on

'Resource Management for Inclusive Development'

14th - 15th February 2020

Sponsored by

Savitribai Phule Pune University

PROCEEDINGS PROCEEDINGS

RMID

PROCEEDINGS

साहसे श्रीः प्रतिवसति ।

Akole Taluka Education Society's,

Agasti Arts, Commerce & Dadasaheb Rupwate Science College, Akole

Tal.: Akole 422 601, District : Ahmednagar, Maharashtra, India.

(Re Accredited 'A' Grade by NAAC and Awarded 'Best College' By University of Pune)

Maharashtra Bhugolshastra Parishad, Pune

Na. - Vishal S. Bhosale

ISBN : 978-81-932622-9-0

Proceedings of International Conference
on
'Resource Management for Inclusive Development'

14th - 15th February 2020

◆

Sponsored by

Savitribai Phule Pune University

◆

Organized by

साहसे श्रीः प्रतिवसति ।

Akole Taluka Education Society's,

Agasti Arts, Commerce & Dadasaheb Rupwate Science College, Akole

Post-graduate Research Center in Geography

Akole, Tal. - Akole, Dist. - Ahmednagar, 422 601 (M.S.)

◆

In Association with

Maharashtra Bhugolshastra Parishad, Pune

GATHA COGNITION

Gatha Cognition

Jeevandeep Shaikshnik Sanstha's Arts, Com. & Science College, Khardi, Tal Shahapur, Dist. Thane, 421 601

१२५ औरंगाबाद जिल्यातील मत्स्यव्यवसाय : एक अभ्यास ...
- सुंदर खरात, विजय बैसाणे

१२६ मानवी संसाधन व्यवस्थापन एक भौगोलिक अभ्या" ...
- येडे गौतम नागनाथ

१२७ ग्रामीण सेवा केंद्राचा भौगोलिक अभ्यास : विशेष संदर्भ हिंगोली जिल्हा ...
- बालाजी आव्हाड, एस. जी. बिराजदार

१२८ "भारतातील वन साधनसंपत्तीचा भौगोलिक अभ्यास" ...
- प्रा.डॉ. दयानंद उजळंबे

१२९ जालना जिल्ह्यातील तालुकानिहाय गळीतधान्य पीक संयोगाचा भौगोलिक अभ्यास (इ.स.२०००-०१ ते २००४-०५) ...
- * राठोड सुनिल धोंडिराम ** मुळे अंबादास मारोतीराव

१३० नांदेड जिल्ह्यातील भूमी उपयोजनातील बदल : एक भौगोलिक अभ्यास (इ.स. १९९६ ते २००५) ...
- यु. एस. कानवटे

१३१ पडीक जमिनीचे संधारण काळाची गरज ...
- घुगे एस. पी.

१३२ पर्यावरण आणि विकास ...
- प्रा. डॉ. अनिल डी. पवार

१३३ प्राणहिता नदी खोऱ्यातील जलसिंचनाचा ेतीवर झालेला परिणाम ...
- डॉ. नागसेन नामदेव मेश्राम

१३४ आर्थिक विकासाचा पर्यावरणावर होणारा परिणाम ...
- गणेश एल. धोटे, जे. व्ही. दडवे, किशोर वाय ठाकरे

१३५ मुंबईच्या आरे कॉलनी परिसरातील मेट्रो कार शेड प्रकल्प, नैसर्गीक पर्यावरण आणि सामाजिक-राजकीय दृष्टीकोण : एक सूक्ष्म अभ्यास ...
- विशाल संपत भोसले

१३६ वने, आदिवासी आणि जंगल कामगार सोसायटी : एक अभ्यास ...
- १विठ्ठल मारुती पाटील, २हंगे ए. के.

Jeevandeep Shaikshnik Sanstha's Arts, Com. & Science College Khardi, Tal. Shahapur, Dist. Thane, 421 601

 ISBN : 978-81-932622-9-0

आर्थिक विकासाचा पर्यावरणावर होणारा परिणाम

गणेश एल. धोटे, जे. व्ही. दडवे, किशोर वाय ठाकरे
यशवंतराव चव्हाण कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, लाखांदूर, जि. भंडारा

सारांश : प्राचीन काळी मानवाच्या अन्न, वस्त्र व निवारा एवढ्याच मूलभूत गरजा होत्या. त्या पूर्ण करण्याकरिता आर्थिक क्रिया मर्यादित स्वरूपाच्या होत्या. परंतु जसजशी वैज्ञानिक प्रगती केली तसतश्या मानवाच्या गरजा वाढून नैसर्गिक संसाधनाचा वापर मोठ्या प्रमाणात होऊ लागला. आर्थिक विकास साधन असतांना पर्यावरणावर मोठ्या प्रमाणात आघात करून पर्यावरण असंतूलन होवून संपूर्ण परिस्थितीकी व्यवस्था धोक्यात आलेली आहे. आर्थिक विकास साधनांचा पर्यावरणातील संसाधनाचा विवेकपूर्ण, संसाधनावर भार पडणार नाही तर भावी पिढी करीता संसाधनाचे जतन होईल या दृष्टीने वापर करून पर्यायी संसाधनाचवा वापर आवश्यक आहे. भविष्यकाळ समृद्धी करीता पर्यावरणाचे संरक्षण करणे, जतन करणे व आर्थिक विकास साधणे शक्य आहे.

* * *

मुंबईच्या आरे कॉलनी परिसरातील मेट्रो कार शेड प्रकल्प, नैसर्गीक पर्यावरण आणि सामाजिक-राजकीय दृष्टीकोण : एक सूक्ष्म अभ्यास

विशाल संपत भोसले
कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, खर्डी.

सारांश : वर्तमानकाळात जवळपास सर्व शहरे प्रदूषण व इतर पर्यावर्णीय समस्यांच्या विळख्यात अडकलेली आहेत. शहरी भागातील घटते वनांचे प्रमाण व वाढते औद्योगिकीकरण यामुळे मोठी बिकट स्थिती निर्माण झालेली आहे. अशातच ज्या काही मोजक्या शहरी भागात थोड्या फार प्रमाणात नैसर्गिक वनस्पती अस्तित्वात आहेत, अशा ठिकाणी देखील विविध विकास प्रकल्प राबविण्याकरिता वनांची तोड केली जात आहे. परिणामी शहरी भागातील पर्यावर्णीय समस्यांत दिवसेन दिवस वाढ होत आहे. विविध प्रकल्पांकरिता ज्या प्रमाणात वनांची तोड केली जात आहे, तेवढ्या प्रमाणात वनांचे पुनरुज्जीवन, जतन, संवर्धन केले जाताना आढळत नाही. अशा अनेक कारणांमुळे शहरी भागातील पर्यावर्णीय समस्यांनी अधिकच गंभीर रूप धारण केलेले आहे. वाढत्या पर्यावर्णीय ऱ्हासामुळे पृथ्वीवरील मानवच नव्हेतर एकूणच सजीव सृष्टीच्या अस्तित्वाचा प्रश्न निर्माण झालेला आहे.

सदर प्रबंधात महाराष्ट्राची आर्थिक राजधानी म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या मुंबई शहराच्या उपनगरीय परिसरातील आरेकॉलनी येथील मेट्रोकारशेड प्रकल्प व याप्रकल्पास विविधस्तरातून केला जाणारा विरोध यावर

Shikshnik Sanstha's Arts, Com. & Science College, Khardi, Tal. Shahapur, Dist. Thane, 421 601

भाष्य करण्यात आले आहे. मुंबई शहराच्या दृष्टीने आरे फार महत्वाची भूमिका पार पाडते. आरे कॉलनी हा मुंबई परिसरातील एकमेव वनाच्छादीत नैसर्गिक प्रदेश होय. मुंबई शहर व मुंबई उपनगर यांच्या दरम्यानचा संक्रमण प्रदेश म्हणून हा भाग ओळखला जातो. या प्रदेशात मोठ्या प्रमाणावर नैसर्गिक वनस्पती व वन्यजीव अस्थीत्वात आहे. शहराचे फुफूस म्हणून देखील आरेचीओळखआहे. येथील अरण्यांमुळे प्रदेशातील प्रदूषण, नद्यांचे पूर नियंत्रित राहण्यास मदत होते. या प्रदेशातील वैशिष्ट्यपूर्ण वन्यजीवांचे आरे हे आश्रयस्थाण आहे. हजारो जाती-प्रजातींचे पशुपक्षी तसेच वने या भागात आढळतात. त्यामुळे जनसामान्यांकडून या प्रकल्पास विरोध केला जात आहे. मानवी विकासाकरिता आधुनिकीकरण आवश्यक आहे तर सजीवसृष्टीच्या अस्तित्वाकरीता पर्यावर्णीय संतुलन राखणे देखील आवश्यक आहे. त्यामुळे अशा प्रकल्पांची आवश्यकता, त्याचे परिणाम, वस्तूस्थिती, पर्यायी व्यवस्था, सामाजिक व राजकीय दृष्टिकोन यांचे अध्ययन करणे महत्वाचे ठरते. तसेच अशा समस्यांवर सर्वसमावेशक उपयोजन सुचवणे आवश्यक आहे, जेणेकरून पर्यावर्णीय संतुलन राखून मानवी जीवन सुखकर, शाश्वत राखता येईल.

****

वने, आदिवासी आणि जंगल कामगार सोसायटी : एक अभ्यास

१ विठ्ठल मारुती पाटील २ हंगे ए. के.
१ महात्मा बसवेश्वर महाविद्यालय, लातूर
२ शिवाजी महाविद्यालय, रेणापूर

सारांश : या शोधनिबंधात संशोधकाने कोल्हापूर जिल्ह्यातील चंदगड तालुक्यातील चिंचणे- कामेवाडी या आदिवासी गावातील वनसंपदा बाबतचा अभ्यास केला आहे. सदर शोधनिबंधासाठी आवश्यक असणारी माहितीचा उपयोगातून वनसंपदाबाबत जागृती होणेसाठी व बदलाची गरज आहे. तसेच वनसंपदाबाबत प्रादेशिक असमतोल ही संकल्पना कमी करून त्या क्षेत्राचा विकास करणे आवश्यक आहे, असे संशोधकाच्या निर्दशनास आले आहे.

****

Jeevandeep Shaikshnik Sanstha's Arts, Com. & Science College * Khardi, Tal Shahapur, Dist. Thane, 421 601